

ОДИН З УЛЮБЛЕНИХ УЧНІВ ЛЕСЯ КУРБАСА — ГНАТ ГНАТОВИЧ ІГНАТОВИЧ

Актуальність цього дослідження зумовлена потребою вивчення творчої спадщини провідних українських митців, які з тих чи інших причин опинилися поза зоною уваги вітчизняних мистецтвознавців і культурологів.

Проблема, якій присвячується дослідження, полягає в тому, що українськими мистецтвознавцями не достатньо досліджувалося життя, творчість і педагогічна діяльність ушлявленого українського актора, режисера театру і кіно, мистецького педагога Гната Гнатовича Ігнатовича (справжнє прізвище — Балінський) (17.11.1898, Немирів Вінницької обл. — 16.01.1978, Ужгород), який був одним із найкращих учнів та сподвижників Л. С. Курбаса.

Виходячи з проблеми, ми визначимо **мету** дослідження: дослідити та проаналізувати сторінки життя, творчості і педагогічної діяльності ушлявленого українського актора, режисера і педагога Г. Г. Ігнатовича.

Науковими завданнями цієї статті є дослідження життєвого і творчого шляху Г. Г. Ігнатовича — від учня Леся Курбаса по мистецькому об'єднанню «Березіль» до переходу Ігнатовича в кінематограф, пов'язаного з арештом вчителя та гоніннями на «березильців»; аналіз його творчої діяльності в українських театрах у 1920–1930-і; перелік акторських і режисерських робіт майстра у різних театрах України (Києва, Білої Церкви, Умані, Харкова); реконструкція його педагогічної роботи в театральних навчальних закладах (студії при театрі «Березіль», Київському музично-драматичному інституті ім. М. В. Лисенка, Харківському музично-драматичному інституті); аналіз причин переходу в середині 1930-х із театру до кінематографу.

Викладення основного матеріалу дослідження. Г. Г. Ігнатович брав участь «в організації мистецького об'єднання “Березіль”, яке з часом припинило існування, але з його традицій постав театр “Березіль»» [3, с. 297]. У 1918–1920 рр. Ігнатович навчався в драматичній студії (навчальному закладі) при Молодому театрі; у 1922–1925 рр.

працював у театрі «Березіль». Серед його акторських робіт варто відмітити чудову гру у п'єсах «Тартюф» (1919, у ролі Доміса), «Макбет» (1920, у ролі Макдофа), «Невільник» (1920, у ролі Степана), «Гайдамаки» (1922, у ролі Яреми), «Газ» (1923, у ролі сина мільярдера), «Джеммі Хіггінс» (1923) тощо.

У цей час Ігнатович пробує свої сили у театральній режисурі. За сприяння Леся Курбаса Гнат Ігнатович 1924 р. дебютував як режисер-постановник з виставою Е. Толлера «Людина-маса», яка викликала значний резонанс у тогочасних театральних колах.

У своїх спогадах «Птахи із гніздів'я Курбаса» колишній березілець П. Іщенко зазначав: «Ігнатович і Лопатинський були найкращими улюбленими учнями Леся, його найближчими помічниками» [4, арк. 6]. Про своє навчання у Леся Курбаса в «Березолі» Гнат Ігнатович написав спогади «Pro future» [1].

Леся Курбас виховував митців не лише для власного театру: як тільки вчитель відчував, що учні готові до самостійного творчого життя, вони отримували благословення покинути alma-mater. Відтоді Гнат Ігнатович працював самостійним режисером-постановником у різних театрах України (Києва, Білої Церкви, Умані, Харкова), хоча й постійно підтримував зв'язок із вчителем Лесем Курбасом. Протягом 1928–1930 рр. Ігнатович був художнім керівником Харківського театру робітничої молоді (ТРОМ, рос. — ТРАМ), 1930–1931 рр. — художнім керівником Харківського театру юного глядача (ТЮГ), 1933–1934 рр. — режисером театру «Березіль».

Щодо мистецької педагогічної практики Ігнатовича, то вона, безперечно, варта поваги. Так, від 1922 до 1924 р. він викладав у студії (навчальному закладі) при театрі «Березіль», у 1922–1928 рр. — у Київському музично-драматичному інституті імені М. В. Лисенка (причому протягом 1924–1928 рр. працював деканом театрального факультету у цьому інституті); у 1928–1934 рр. — був професором кафедри виховання актора та кафедри режисури у Харківському музично-драматичному інституті (ХМДІ), де у 1928–1932 рр. виконував також обов'язки декана, а у 1932–1933 рр. працював помічником директора з навчальної частини цього вишу [5, арк. 3–3 зв.]. Як зазначала О. Ігнатович, саме Курбас був ініціатором, аби його найкращі учні займалися вихованням молодого покоління українських митців: «Гнат Ігнатович, окрім акторсько-режисерської праці, на пропозицію Леся Курбаса розпочинає педагогічну діяльність» [3, с. 297].

Звернемо увагу, що займаючись творчою роботою, навчаючи премудростям театральної роботи інших, Ігнатович завжди прагнув отри-

мувати знання й сам. Так, доволі несподіваним було поєднання його творчої і педагогічно-адміністративної діяльності із вивченням медицини. У 1925 р. Гнат Ігнатович поступив в Київський медичний інститут, проте після переїзду навесні 1926 р. «Березоля» з Києва до Харкова ще два роки попрацював у Києві, а потім переїхав за творчими однодумцями до тогочасної столиці України. Тому Ігнатович, поступивши 1925 р. у Київський медичний інститут, 1930 р. отримав диплом лікаря Харківського медичного інституту.

Допомогають розібратися в цьому незвичному, на перший погляд, симбіозі слова О. Ігнатович: «Для можливості брати участь в експериментах, заснованих Л. Курбасом, щодо природи акторського творення, вивчаючи психологічний механізм перевтілення, Гнат Гнатович закінчує Харківський медичний інститут» [3, с. 297].

До цього варто додати, що Гнат Ігнатович був справжньою «людиною Відродження», як, наприклад, Леонардо да Вінчі, який займався творчістю, науковою діяльністю і навіть медициною. Недарма найкращих діячів української культури 1920–1930-х (Миколу Хвильового, Миколу Куліша, Леся Курбаса, Олександра Довженка та багатьох інших) називали представниками українського національного відродження, яке, на жаль, отримало сумний епітет «розстріляного».

Як вже зазначалося вище, разом із вивченням медицини у відповідних медичних інститутах спочатку в Києві, а потім Харкові Гнат Ігнатович викладав творчі дисципліни у театральних інститутах тих же міст. О. Ігнатович вважає, що «... ця освіта дає шлях для продовження пошуків Л. Курбаса і провадження власних» [3, с. 297]. Симбіоз знань з медицини і творчих спеціальностей призвів до того, що Ігнатовичу доручують керувати науково-дослідницькою кафедрою при Харківському музично-театральному інституті. Крім того, він, як вже зазначалося вище, встигав працювати деканом театрального факультету Київського і Харківського музично-драматичних інститутів та помічником директора з навчальної частини ХМДІ [5, арк. 3–3 зв.].

У навчальній роботі Ігнатович використовував подарований Курбасом зошит зі складеними драматичними етюдами («мімодрами»). «Мімодрами» з цього зошита ставали в нагоді Гнату Ігнатовичу для виховання «березильців»-початківців, першокурсників КХДІ та ХМДІ, Школи кіноакторів при Київській кіностудії, як він писав — «...усюди, де я викладав систему» [3, с. 298]. Як згадував митець, цей зошит загинув під час окупації Києва, залишилися лише чернетки програми «Система виховання актора».

Крім того, у Музеї театрального, музичного та кіномистецтва України зберігається стенограма триденного семінару з акторської майстерності, який проводив професор Харківського театального інституту Ігнатович для колишніх колег з Київського театального інституту і Київського театального технікуму та їхніх студентів. На цьому семінарі Ігнатович розповідав не лише про систему Станіславського, але й систему Мейерхольда — про біомеханіку [2, арк. 30], єдність і відмінність форми і змісту [2, арк. 46], особливості творчого методу Курбаса в театрі «Березиль», методів викладання в Харківському театальному інституті [2, арк. 65] тощо.

У 1920-і — на початку 1930-х Курбас і створений та виплеканий ним театр «Березиль» були в пошані не лише в Україні, але й в столиці тогочасного СРСР Москві. Так, наприклад, 8 березня 1933 р. в московській газеті «Советское искусство» Х. Токарь пише ювілейну статтю, присвячену 10-річчю «Березолю», в якій, зокрема, зазначає: «Огромный мастер Курбас, художественный путь которого достоин детального изучения, вырастил целую плеяду режиссеров (Скляренко, Балабан, Дубовик), давших ряд значительных постановок. Многие из учеников Курбаса работают на украинских сценах и в кино, умножая достижения украинской советской культуры» [6].

Проте після арешту Курбаса розпочалися гоніння на його учнів і послідовників. Ігнатович був вимушений залишити театр і мистецьку педагогіку: «Дружні стосунки з Л. Курбасом, впровадження його системи відзначилося на творчому шляху Гната Гнатовича не лише відлученням від педагогічної праці, втратою роботи, але й усвідомленням і відчуттям переслідування» [3, с. 300].

Ми маємо багато прикладів, як після арешту в 1934 р. Курбаса ті, хто публічно не відреклися від нього, були або арештовані, або позбавлені можливості повноцінно займатися творчістю і вихованням молоді: «Найгірше те, що переважна більшість (митців) з радістю працювала над розвитком тіла, а після нещасних подій з Курбасом почали говорити зовсім протилежно» [4, арк. 5].

О. Ігнатович вважає, що потраплянням у кінематограф відлучений від театру і мистецької педагогіки Ігнатович завдячує Олександрові Довженку: «Від тяганини по “інстанціях” і творчого прозябання Г. Ігнатовича рятує Олександр Довженко» [3, с. 300].

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, можна зазначити, що поставлені в статті наукові завдання виконані: досліджено життєвий і творчий шлях Г. Г. Ігнатовича від учня Леся Курбаса по мистецькому об'єднанню «Березиль» до переходу Ігнатовича в кінематограф, пов'я-

заного з арештом вчителя та гоніннями на «березильців»; проаналізовано творчу діяльність в українських театрах у 1920–1930-і; наведено список акторських і режисерських робіт у різних театрах України (Києва, Білої Церкви, Умані, Харкова); реконструйовано педагогічну роботу в театральних навчальних закладах: студії при театрі «Березиль», Київському музично-драматичному інституті ім. М. В. Лисенка, Харківському музично-драматичному інституті; проаналізовано причини переходу в середині 1930-х із театру в кінематограф.

Тим не менш, **перспективи наукових розвідок** залишаються великими, оскільки майже недослідженим залишається кінематографічний період творчої діяльності Г. Г. Ігнатовича на Київській кіностудії художніх фільмів.

Бібліографія

1. *Ігнатович Г. Pro future* [Текст] / Гнат Ігнатович // Леся Курбас : спогади сучасників / за заг. ред. В. С. Василька ; упоряд. М. Г. Лабінський. — К. : Мистецтво, 1969. — С. 123–135.
2. *Ігнатович Г. Система виховання акторів* [Текст] / Г. Ігнатович // Музей театрального, музичного та кіномистецтва України (МТМК України).
3. *Ігнатович О. У полі світла* [Текст] / О. Ігнатович // *Ігнатович Г. Г. Від гасниці до рампи : нариси з історії театру на Закарпатті.* — Ужгород : Ліра, 2008. — С. 291–306.
4. *Ищенко П. Птахи із гніздів'я Курбаса* [Текст] / П. Ищенко // МТМК України. — Інв. 9577.
5. *Особова справа Г. Г. Ігнатовича-Балинського* // Архів Національної кіностудії художніх фільмів ім. О. П. Довженка. Ф. 670, оп. 1-А, спр. 1416.
6. *Токарь Х. Десять лет «Березоля»* [Текст] / Х. Токарь // Советское искусство. — 1933. — № 12 (119). — С. 3.

Олександр Безручко. Один з улюблених учнів Леся Курбаса —

Гнат Гнатович Ігнатович

Анотація. У статті досліджено перший період театральної діяльності одного з улюблених учнів Леся Курбаса видатного українського актора, режисера театру і кіно, педагога Гната Гнатовича Ігнатовича (справжнє прізвище Балинський) (17.11.1898, Немирів Вінницької обл. — 16.01.1978, Ужгород). Досліджено творчу діяльність в українських театрах України (Києва, Білої Церкви, Умані, Харкова) у 1920–1930-х; наведено список акторських і режисерських робіт; реконструйовано педагогічну роботу в студії «Березиль», Київському музично-драматичному інституті імені М. В. Лисенка, Харківському музично-драматичному інституті; проаналізовано причини переходу з театру до кінематографу.

Ключові слова: Гнат Ігнатович, Леся Курбас, театр, «Березиль», мистецька педагогіка, режисерська лабораторія, професор, актор, режисер.

**Александр Безручко. Один из любимых учеников Леся Курбаса —
Игнат Игнатьевич Игнатович**

Аннотация. В статье исследован первый период театральной деятельности одного из любимых учеников Леся Курбаса известного украинского актера, режиссера театра и кино, педагога Игната Игнатьевича Игнатовича (17.11.1898, Немиров Винницкой обл. — 16.01.1978, Ужгород). Исследована творческая деятельность в украинских театрах (Киева, Белой Церкви, Умани, Харькова) в 1920–1930-е; приведен список актерских и режиссерских работ; реконструирована педагогическая работа в учебной студии «Березиль», Киевском музыкально-драматическом институте имени Н. В. Лысенко, Харьковском музыкально-драматическом институте; проанализированы причины перехода из театра в кинематограф.

Ключевые слова: Игнат Игнатович, Лесь Курбас, театр, «Березиль», художественная педагогика, режиссерская лаборатория, профессор, актер, режиссер.

**Alexander Bezruchko. One of favourite student of Les Kurbas —
Gnat G. Ignatovich**

Summary. In this article investigational the first period of theatrical activity of one of favourite students of Les Kurbas of the famous Ukrainian actor, stage-director of theatre and cinema, pedagogue Gnat G. Ignatovich (17.11.1898, Nemiriv, Vinnytsya reg. — 16.01.1978, Uzhhorod). Creative activity is investigational in the Ukrainian theatres (Kyiv, Bila Cerkva, Uman, Kharkiv) in 1920–1930th; is brought the list over of actor and stage-director works in theatres; is reconstructed pedagogical work in studio of «Berezil», M. B. Lysenko's Kyiv Musically-dramatic Institute, Kharkiv Musically-dramatic Institute; analysed reasons of transition Gnat Ignatovich from theatre in cinema.

Keywords: Gnat Ignatovich, Les Kurbas, theatre, «Berezil», pedagogue, director's laboratory, professor, actor, stage-director.